

ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ЗАКОНОДАВЧИЙ ФРЕЙМВОРК, ЩО РЕГУЛЮЄ ІНСТИТУТ ПОМИЛУВАННЯ ТА АМНІСТІЇ: ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Собко Г. М.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та криминології
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-5938-3400

Кулешов А. С.

курсант 208-го взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ

Анотація. Статтю присвячено аналізу теоретичної та законодавчої бази інститутів помилування та амністії, їхніх проблемних аспектів та правової характеристики. Незважаючи на те що відповідні інститути є одними з найстаріших правових механізмів, вони все ж таки відіграють велику роль у регулюванні кримінально-правових відносин, оскільки сьогодні, піддавшись структурним змінам, вони набули нового завдання, яке передбачає забезпечення таких принципів, як гуманність, справедливість, рівність, законність та ін., та забезпечення методів, таких як заохочення та превенція. Визначено основні проблеми, які пов'язані з даними інститутами, а саме: забезпечення адаптації засуджених після реалізації помилування, забезпечення справедливості та рівності, суспільне сприйняття, зловживання та ігнорування амністії та помилування, нормативне закріплення, обмежена кількісна частина функціонування амністії та помилування, тобто коло суб'єктів, відсутність дефініції помилування та амністії в нормативній частині правової системи. Розглянуто нормативні акти вітчизняного законодавства та зарубіжних країн, такі як: Конституція України, Конституція Швейцарії, Конституція Італії, Конституція Ісландії, Конституція Польщі, а також Указ Президента України «Про Положення про порядок здійснення помилування» зі змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 373/2021 від 20.08.2021; Наказ «Про затвердження Порядку подання до Офісу Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування» зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства юстиції № 3219/5 від 13.09.2021; Кримінально-виконавчий кодекс України зі змінами внесеними згідно із Законом № 2849-IX від 13.12.2022; Кримінальний кодекс України зі змінами, внесеними згідно із Законом № 3000-IX від 21.03.2023; Закон України «Про застосування амністії в Україні»; Кримінально-процесуальний кодекс Польщі. Визначено поняття амністії та помилування в теоретичному аспекті з використанням словників різних галузей, переважно юридичних, та словників зі словами іншомовного походження. Розглянуто, як працюють інститути в Україні, країнах Європи, їхні особливості та відмінності. Досліджено відношення науковців та суспільства до відповідних інститутів, проаналізовано ставлення таких науковців, як: А. Музика, С. Школа, Б. Телефанко, А. Березовський, В. Гончаренко, М. Коржанський, М. Мельник та М. Ховронюк. Зазначено думки автора про роль інститутів помилування та амністії у суспільстві.

Ключові слова: амністія, помилування, інститут, процес, гуманність, справедливість, заохочення.

Sobko H. M., Kuleshov A. S. THEORETICAL AND LEGISLATIVE FRAMEWORK REGULATING THE INSTITUTION OF PARDON AND AMNESTY: LEGAL CHARACTERISTICS AND PROBLEMATIC ASPECTS

Abstract. The article is devoted to the analysis of the theoretical and legislative framework of pardon and amnesty institutions, their problematic aspects, and legal characteristics. Despite being among the oldest legal mechanisms, these institutions play a significant role in regulating criminal justice relations, as they have undergone structural changes and acquired new tasks that involve ensuring principles such as humanity, justice, equality, legality, as well as methods like incentivization and prevention. The identified main problems associated with these institutions include ensuring the adaptation of convicts after pardon, ensuring justice and equality, societal perception, abuse and disregard of amnesty and pardon, normative consolidation, limited quantitative functioning of amnesty and pardon, i.e., the scope of subjects, and the absence of a definition of pardon and amnesty in the normative part of the legal system. The study examines the legislative acts of domestic legislation and foreign countries, such as the Constitution of Ukraine, the Constitution

of Switzerland, the Constitution of Italy, the Constitution of Iceland, the Constitution of Poland, the Decree of the President of Ukraine “On the Procedure for Pardoning” with changes introduced by the Decree of the President No. 373/2021 dated August 20, 2021; the Order “On the Approval of the Procedure for Submitting Materials to the Office of the President of Ukraine on Petitions for Pardon of Convicts and the Execution of Presidential Pardon Decrees” with changes introduced by the Order of the Ministry of Justice No. 3219/5 dated September 13, 2021. The Criminal Executive Code of Ukraine with changes introduced by Law No. 2849-IX dated December 13, 2022; the Criminal Code of Ukraine with changes introduced by Laws No. 3000-IX dated March 21, 2023; the Law of Ukraine “On the Application of Amnesty in Ukraine”; the Criminal Procedure Code of Poland. Furthermore, the concepts of amnesty and pardon are discussed from a theoretical aspect using dictionaries from various fields, predominantly legal and dictionaries of foreign origin. The functioning of these institutions in Ukraine, European countries, their peculiarities and differences are considered. The attitudes of scholars and society towards these institutions are examined, and the views of authors such as A. Muzik, S. Shkola, B. Telefanko, A. Berezovskyi, V. Honcharenko, M. Korzhanskyi, M. Melnyk, and M. Khovroniuk are analyzed. The author expresses their opinions on the role of pardon and amnesty institutions in society.

Key words: *amnesty, pardon, institution, process, humanity, justice, incentivization.*

Постановка проблеми та її актуальність. Інститут помилування та амністії є невід’ємною частиною демократичної держави, а оскільки кримінально-правові відносини виникають досить часто, то, відповідно, дані механізми застосовуються досить часто для регулювання відносин, які виникають між законом, іншими словами, державою, злочинцем та потерпілим. На популярність указує статистика. Так, наприклад, можна звернутися до органів влади для надання відповідних даних; розглядаючи статистику помилування, можна звернутися до Управління доступу до публічної інформації Департаменту з питань звернень громадян Офісу Президента України, який зможе надати точну кількість помилуваних осіб за той чи інший період часу. Така популярність указує на те, що інститути знаходяться у демократизованому стані та спрямовані на забезпечення нормального життя потерпілих та засуджених. Проблематика амністії та помилування полягає у диференційному відношенні суспільства до таких інститутів. До уваги також мало береться психологічний стан засуджених осіб під час реалізації відповідних інститутів, а якщо такий стан і аналізується, то відбувається це на індивідуальній основі судьями у разі амністії, а у разі помилування – комісією або Президентом, іншими словами, досі залишилася концепція залежності від одного суб’єкта. Ще один проблемний аспект полягає у порушенні забезпечення рівності та справедливості, оскільки існують чітко встановлений процес та вимоги для реалізації помилування чи амністії, яким одразу вони скористатися не можуть, особливо коли особи засуджені

за злочини, які вони не вчиняли, особливо коли ст. 375 Кримінального кодексу України визнали неконституційною.

Мета статті – дослідити інститут помилування, особливості його застосування в Україні та світі, застосування амністії, їхні завдання, поняття, проаналізувати проблемні аспекти, визначити ефективність інститутів у правовій державі.

Аналіз стану наукових досліджень і публікацій. Незважаючи на те що інститути є одними з давніх правових інститутів, їх розвитку почали приділяти увагу не так давно через необхідність застосування даних механізмів, виникла потреба в їх дослідженні та розвитку, що призвело до певних розбіжностей у думках дослідників щодо ефективності зазначених вище інститутів правової системи. Отже, для розуміння дослідження ознайомимося з науковцями, які досліджували проблематику та розвиток інститутів, це: П. Люблінський, Ф. Ліст, С. Школа, А. Музика, Б. Телефанко, В. Климович, В. Дрьомін, В. Навроцька, В. Гончаренко, М. Коржанський, М. Мельник, М. Хавронюк, В. Пшонка, В. Борисова, В. Тютігін та ін.

Можна відзначити найпершу із захищених дисертацій С. Школи «Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення помилування в Україні» (науковий керівник – А. Музика).

Б. Телефанко захистив дисертацію на тему: «Проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених із кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування» (науковий керівник – В. Климович).

А. Березовський захистив дисертацію на тему: «Кримінологічні основи амністії» (науковий керівник – В. Др'омін).

Окрім вищезазначених робіт, були видані монографії, навчальні посібники та проведено велику кількість наукових конференцій, у тому числі й міжнародних, щодо тематики проблематики та реалізації амністії і помилування.

Виклад основного матеріалу. Помилування – це самостійний правовий інститут, який ще й є міжгалузевим. Завдяки принципу стримувань та противаг в Україні на кожен державний орган покладено свої завдання. Тому і для ефективнішого процесу помилування існує такий державний орган, як Міністерство юстиції України, яке забезпечує виконання актів помилування, здійснює перевірку дотримання органів та установ законності, а також перевіряє регламентований порядок оформлення матеріалів до клопотання про помилування [1]. Проблеми та ефективність інституту помилування особливо не турбували правознавців та інших дослідників права, оскільки залишилася норма, яка діяла за часів Радянської України, можливо, така незацікавленість зумовлена тим, що були важливіші проблеми у вирішенні питань національного законодавства. Але вже в 2000-х роках питанням проблематики та ефективності інституту помилування почали активно цікавитися правознавці (уже відзначені нами С. Школа, Б. Телефанко, А. Березовський). Аналізуючи дані роботи, ми не можемо стверджувати, що науковці взагалі не приділяли увагу відповідним інститутам. Вони намагалися вирішити проблеми, які існували з даним інститутом, але не одразу після становлення незалежності, як уже зазначалось вище, ми можемо допускати інші правові проблеми у період незалежної України.

На жаль, у вітчизняному законодавстві відсутній термін «помилування», така дефініція притаманна більше теоретичній сфері права. Чи потрібно взагалі інтерпретувати поняття «помилування» до національного законодавства? Таке питання актуальне й досі, але, на нашу думку, це підвищить правову культуру населення, оскільки людина буде звертатися саме до офіційних джерел законодавчої інфор-

мації, тобто до положень та кодифікованих законів. Отже, помилування – це, по-перше, політичний інструмент, а по-друге, це повне або часткове звільнення засудженого від покарання. В Україні суб'єктом, який має право здійснювати помилування, є Президент України, а вищезгадане Міністерство юстиції України відіграє роль секретаря у здійсненні процесу помилування [2, с. 66]. Інститут помилування нормативно закріплений у більшості нормативно-правових актів нашої держави. Так, у ст. 106 ч. 1 п. 27 вказано, що Президент України здійснює помилування [3]. Питання здійснення помилування регламентується Положенням «Про порядок здійснення помилування», яке Президент України затвердив своїм Указом від 21 квітня 2015 р. № 233, із відповідними подальшими змінами. Помилування засуджених здійснюється у вигляді: заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років; повного або часткового звільнення від основного і додаткового покарань. Також розроблено Положення про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотанням про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування, даний акт затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 26 травня 2021 р. № 1848/5, а зареєстрований 26 травня 2021 р. за № 700/36322 [4]. Відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України, особа, яка засуджена до довічного позбавлення волі, може подати клопотання щодо помилування лише після відбуття призначеного покарання терміном не менше 15 років (ст. 151, ч. 7) [5]. Під час здійснення помилування береться до уваги тяжкість злочину, відповідно до цього: особи, які були засуджені за тяжкі або особливо тяжкі злочини, або відбули мінімальний строк призначеного покарання, можуть бути помилувані лише у виняткових випадках. Відповідно до Кримінального кодексу України, особи, засуджені за вчинення корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатацією транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного,

наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними строків, установлених ч. 3 ст. 81 цього Кодексу (ч. 3 ст. 87) [6]. клопотати про помилування має право особа, яка засуджена судом України і відбуває покарання в Україні. Відповідно до законодавства, право на помилування має особа, яка засуджена судом іншої держави і яка була передана Україні для відбування покарання без попередньої умови незастосування помилування. Якщо Україна передає засуджену особу іншій державі для подальшого відбування покарання, надаючи при цьому рішення про помилування, то для здійснення даного процесу потрібна згода тієї держави, якій передається така особа. Право клопотати про помилування мають право особа, яка є захисником засудженого, дружина (чоловік) засудженого, дитина засудженого, законний представник осудного, один із батьків. У виняткових випадках клопотати може голова або інший член Комісії при Президенті України.

Відповідно до національного законодавства, особи, які засуджені до довічного позбавлення волі, для подання клопотання про помилування повинні відбути строк не менше 25 років ув'язнення. У таких випадках важливим є правильне обчислення строку відбутого покарання. Особливо важливим обчислення було необхідне щодо злочинів, які були вчинені до грудня 2015 р., оскільки саме тоді, а точніше 24 грудня 2015 р., набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26.11.2015 № 838-VIII. Він торкнувся ч. 5 ст. 72 ККУ, відповідно до закону дану статтю випустили у такій редакції: «Зарахування судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі в межах того самого кримінального провадження, у межах якого до особи було застосовано попереднє ув'язнення, провадиться з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі» [7]. Іншими словами,

вищезазначеним законом був установлений порядок, який обчислював строк покарання як «день за два». Згодом цей Закон скасували Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення» від 18.05.2017 № 2046-VIII, ст. 72 була викладена вже в такій редакції: «Попереднє ув'язнення зараховується судом у строк покарання у разі засудження до позбавлення волі день за день або за правилами, передбаченими у частині першій цієї статті. Під час призначення покарань, не зазначених у частині першій цієї статті, суд, ураховуючи попереднє ув'язнення, може пом'якшити покарання або повністю звільнити засудженого від його відбування» [8]. Помилування активно застосовується у більшості країн світу. Демократичний напрям заснований на лібералістичній концепції, формує правову політику країни, передусім, на гуманізацію. Таке формування активно зміцнює внутрішню політику держави, а інститут помилування – це прояв милосердя до злочинців, що формує у таких осіб стимул стати на шлях виправлення, іншими словами, у такому разі діє принцип заохочення. Тому «помилування» нормативно закріплене і в міжнародних актах, і на конституційному рівні, де зазначені суб'єкти, які наділені правом на звільнення від покарання. За звичаєм зберігся основний суб'єкт, який має право на помилування, – це голова держави разом з органом, котрий здійснює функції секретаріату, в Україні – Міністерство юстиції. Використання відповідних органів покращує сам процес здійснення помилування. Звісно, присутні і винятки, вони характеризуються за колом суб'єктів, вони або збільшені (наприклад, Сполучені Штати Америки – федеративна держава, яка дає можливість здійснювати помилування главі регіону, тобто штату), або обмежені (країни з монархічною формою правління). Існують країни, у яких під час реалізації інституту помилування виявляються певні особливості. Наприклад, у Республіці Ісландія на конституційному рівні у ст. 29 закріплено, що президент за наявності поважних причин може прийняти рішення про припинення переслідування за якимсь

правопорушення. Він реалізує помилування та амністію [9]. Цікава ситуація і в Демократичній Республіці Італія, де у ст. 79 Конституції зазначено, що амністія і звільнення від покарання реалізуються за допомогою закону, який повинні прийняти 2/3 обох палат. Слід зазначити, що закон може прийматися до кожної порушеної норми статті або у цілому. Також законом установлюються умови реалізації амністії та помилування. Відповідно до ст. 87 тієї ж Конституції, президент може дарувати помилування [10]. Розглядаючи Конституцію Швейцарії, можна побачити, що процес звільнення від покарання реалізується зовсім іншим шляхом. Так, у ст. 157 прописано: «Національна Рада та Рада Кантонів засідають разом як Сполучені Союзні Збори під головуванням президента Національної Ради». Це може бути жінка або чоловік для здійснення помилування. Слід зазначити, що таке формулювання зумовлене тим, що президент (відповідно перший віце-президент та другий віце-президент) у цій країні обирається терміном на один рік зі складу кожної Ради без права повторного переобрання згідно зі ст. 152 Конституції [11]. Характерною ознакою такого процесу є те, що суб'єкт, який має право здійснювати звільнення від покарання, складається з трьох осіб. Щодо питання ефективності такого процесу, то, на нашу думку, він не дуже продуктивний. З одного боку, даний процес максимально демократизований, фактично можна сказати, що помилування здійснює народ держави через своїх представників у Національних Радах та зборах. З іншого боку, такий вид реалізації звільнення від покарання сповільнює темпи помилування. Хоча перший варіант повністю ліквідує можливість корупційних діянь, що виключає повторення буржуазного періоду, коли помилування та закриття кримінальних проваджень проводилися за допомогою корупційних схем. Аналізуючи досвід інших країн щодо здійснення помилування, ми схилиємося до застосування одного суб'єкта та органу із секретаріарними функціями, але, на жаль, такий метод уразливий як до узурпації влади, так і до корупційних діянь, коли перший варіант уразливий лише до узурпації, хоча у такому разі дані органи будуть існувати фіктивно,

але ми повинні розуміти, що провести процес узурпації влади досить складно.

Сьогодні постає питання значення інституту помилування, а оскільки застосовується даний інститут індивідуально до засудженої особи, то активно привертається увага суспільства і залежно від тяжкості злочину. Реакція на таке помилування зазвичай буває негативною. Амністія – від грецької «забуття» або «прощення». Представлений у формі акту найвищого законодавчого органу держави, що повністю або частково звільняє певну категорію осіб від покарання, які винні в учиненні злочину [12, с. 46]. Основна відмінність амністії від помилування у тому, що звільняється від покарання (частково або повністю) певна категорія осіб. Відповідно до чинного законодавства, а саме ст. 1 Закону України «Про застосування амністії в Україні», суд, розглянувши справу, може застосувати амністію, поки вироки не набрали законної сили. Амністія також не застосовується до осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини. Маючи у своєму змісті частину індульгенції, амністія може бути реалізована під час вагової події (переважає у зарубіжних країнах, особливо з монархічною формою правління) як акт милосердя держави. В Україні ж існує чітко сформований та нормативно закріплений процес здійснення помилування та амністії. Відмінність зазначених інститутів полягає у суб'єктах, наприклад амністія здійснюється за ініціативою суду за взяття до уваги особливих чинників, наприклад тяжкість злочину та каяття винних. Щодо помилування, то його здійснює Президент України, також клопотання про помилування може подати будь-яка засуджена особа лише за умови, що засуджений відбув певний термін покарання. Слід зазначити, що в такому разі помилування буде реалізоване незалежно від тяжкості злочину, але за наявності вагомих особливих підстав щодо здійснення цього помилування. Відрізняється і відношення суспільства до відповідних інститутів. Деякі науковці вважають, що амністія і помилування – взагалі не потрібні інститути, оскільки під час реалізації даних інститутів злочинці відчують свою безкарність, що, навпаки, призводить до виникнення нових кримінально-правових відносин.

Можливо, такі думки пов'язані з тим, що сьогодні існує проблема адаптації помилуваних та амністованих осіб. Інші науковці вважають, що зазначені механізми є невід'ємною частиною правової держави, а застосування амністії та помилування змушує злочинців ставати на шлях виправлення, і самі механізми є як індивідуально корисними, так є корисними для держави. Амністією потрібно вважати правовий акт держави, який не змінює і не скасовує кримінальний закон, а сам акт передбачає звільнення певної категорії осіб, зазначає О. Дудоров [13, с. 271]. Амністія виступає у ролі юридичного акту, який регулює кримінально-правові відносини певного кола осіб, котрі вчинили злочин, а помилування – це акт вищого органу держави, що передбачає звільнення від покарання одного або декількох осіб, які вчинили злочин, незалежно від тяжкості злочину, стверджує М. Коржанський [14, с. 329]. Інші дослідники формулюють схожі дефініції щодо помилування та амністії. М. Мельник та М. Хавронюк відносяться до даних інститутів позитивно та зазначають, що вони жодним чином не впливають на декриміналізацію Кримінального кодексу України.

Для кращого аналізу порівняльно-правової характеристики можна використати коментарі Кримінального кодексу України, де чітко розкривається суть даних інститутів. Звернувшись до науково-практичного коментаря загальної частини Кримінального кодексу України за загальною редакцією професора В. Тація, Генерального прокурора України, доктора юридичних наук В. Пшонки, професора В. Борисова та професора В. Тютігіна, розглянемо особливості застосування інститутів амністії та помилування в Україні.

Незважаючи на давність «амністії» та «помилування», дані механізми піддавалися змінам у процесі формування нормативних актів України. Наприклад, до прийняття Конституції України амністія проголошувалася главою держави, це підтверджують укази Президента України «Про амністію з нагоди річниці проголошення незалежності України» (1992 р.), «Про амністію учасників війни в Афганістані та воєнних конфліктів в інших зарубіжних країнах» (1994 р.), «Про амністію з нагоди 50-ї річниці Перемоги У Вели-

кій Вітчизняній війні», (1995 р.). Після прийняття Конституції України 1996 р. амністія проголошується законом, але змінився лише суб'єкт, який приймає рішення про застосування інституту, а процес та завдання лишилися незмінними. Але винятком є застосування так званої «умовної амністії». метою якої є у виняткових випадках припинити суспільно небезпечні групові прояви. Вона може бути застосована до певної дати після оголошення амністії за умови виконання певних обов'язкових умов, передбачених Законом України «Про застосування амністії» № 392/96-ВР від 03.07.2020. Слід також зазначити, що амністія застосовується раз на рік, але кількісних обмежень протягом відповідного року застосування процесу звільнення від покарання немає. Відповідно до Закону про амністію, до особи, яка вчинила злочин, можуть застосувати такі види амністії, як: повна амністія – повне звільнення як основного, так і додаткового покарання; часткова амністія – скорочення терміну покарання: часткове звільнення від відбування покарання, яке призначене судом; застосовується звільнення від основного покарання, але можуть залишити додаткове покарання; умовна амністія – звільнення від покарання після застосування основної амністії, тобто у виняткових випадках.

Автори науково-практичного коментаря зазначають, що основною відмінністю амністії від помилування є те, що в законі про амністію відсутня персоналізація осіб, тобто вказана лише категорія осіб, до яких може бути застосований інститут. Також вказана категорія осіб, до яких не допускається застосування амністії. Законодавець має право визначити та збільшити перелік категорії осіб, щодо яких амністія не застосовується. Присутній ще один важливий момент, стосується він процесу застосування амністії, а полягає він у тому, що під час судового провадження суд розглядає матеріали справи, і якщо виникнуть докази про вчинення адміністративного правопорушення, то суд передає відповідні матеріали до органу або посадовій особі, яка уповноважена розглядати такі матеріали. Іншими словами, амністія звільняє від покарання суспільно небезпечного, але не звільняє

від адміністративної відповідальності. Як зазначають автори, амністія не діє і на цивільно-правові відносини, тобто вона не звільняє амністовану особу від відшкодування моральної або матеріальної шкоди, його права та обов'язки, наприклад за будь-яким правочином, діють на умовах, передбачених договором.

Після опублікування закону про амністію амністовані повинні бути звільнені від відбування покарання протягом трьох місяців, а питання зняття судимості вирішуються нормами Кримінального кодексу України, а саме статтями 88–91, з урахуванням тяжкості злочину та строку відбутого покарання. У разі прийняття закону про амністію з метою скорочення терміну відбування покарання особа повинна бути поінформована про це протягом одного місяця після опублікування відповідного закону та поінформована про дату, на момент якої відбування покарання закінчиться. Акти про амністію публікуються в офіційних виданнях Верховної Ради України та Кабінету міністрів України обов'язково.

У чому полягає особливість помилування? Персоніфікованість – саме цим помилування відрізняється від амністії, тобто під час відповідного процесу зазначаються імена відповідних засуджених, які подали клопотання про помилування індивідуально або через представників, або законних представників. Управління з питань помилування Адміністрації Президента України – орган, який розглядає клопотання засуджених про здійснення помилування, виконує функцію так званого секретаріату, повідомляє особу про розгляд клопотання, тобто оформлює усі необхідні матеріали та передає їх Комісії при Президенті України з питань помилування. Розглянувши всі необхідні матеріали, Комісія вносить Президенті України пропозицію про застосування помилування, якщо підстав для застосування механізму недостатньо, то про це повідомляється главі держави. Для того щоб реалізувати помилування, до уваги беруться такі чинники:

- ураховується ступінь тяжкості злочину;
- строк відбутого покарання;
- щире каяття та активна участь у розкритті злочину, іншими словами, співпраця;
- ставлення особи до праці, її поведінка;

- як засуджена особа має відшкодувати завдані збитки;

- думка адміністрації установи, яка виконує покарання.

Ще одна відмінність, яка зазначалася вище: для реалізації інституту потрібно, щоб засуджений поніс частину покарання, тобто відбув частину встановленого строку.

Процес помилування за час свого існування майже не змінився, а лише набув чітко встановленого нормативного процесу, а суб'єкт реалізації відповідного механізму залишився у формі виключного права, повноваження вищого органу державної влади. Також інститут помилування займає настільки гуманну позицію, що якщо особа раніше була засуджена за вчинення двох і більше умисних злочинів або до якої раніше була застосована амністія, помилування, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, заміна невідбутої частини покарання на більш м'яке і яка вчинила умисний злочин до погашення судимості, то помилування у такому разі може бути реалізоване тільки у виняткових випадках. Хоча зрозуміло, що в засудженій особі спостерігається відсутність становлення на шлях виправлення, але, незважаючи на такі суворі вимоги до таких осіб, вони все ж таки мають право на помилування, але у винятковому випадку.

Висновки

Отже, головною відмінністю помилування від амністії є те, що амністія реалізується у формі колективного процесу, тобто колективно звільнення від покарання, а помилування – це індивідуальне рішення, спрямоване на звільнення або заміну покарання засудженої особи.

Інститути помилування та амністії мають відмінність у процесі, але схожі за завданням. У кожній країні реалізація даних інститутів відбувається по-різному. Для правової держави амністія та помилування є вагомими правовими інструментами, оскільки виховують людей, які порушують чітко встановлену правову поведінку. Також амністія та помилування ліквідують за антонімічною сутністю раніше популярний інститут смертної кари, який хоча і був ефективний у правовому вихованні, але гуманність із таким інститутом несумісна.

Література:

1. Положення про Міністерство юстиції України, затвержене Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>.
2. Словничок юридичних термінів : навчальний посібник / уклад. В.П. Марчук. Київ : МАУП, 2003. 128 с.
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141, ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4173>.
4. Про затвердження Порядку подання до Офісу Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування від 26.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-21#Text>.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 3–4. Ст. 21, 151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n8>.
6. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131, 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n9>.
7. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26.11.2015 № 838-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-19#Text>.
8. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення» від 18.05.2017 № 2046-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2046-19#Text>.
9. Конституція Республіки Ісландія. Ст. 29. URL: <http://surl.li/grzac>.
10. Конституція Республіки Італія. Ст. 79, 87. URL: <http://surl.li/gsdbl>.
11. Конституція Швейцарії (Швейцарської Конфедерації). Ст. 152, 157. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/switzerland.pdf>.
12. Словничок юридичних термінів : навчальний посібник / уклад. В.П. Марчук. Київ : МАУП, 2003. 128 с.
13. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю.В. Александров та ін. Київ : Правові джерела, 2002. 432 с.
14. Коржанський М.Й. Кримінальне право і законодавство України: Частина загальна : курс лекцій. Київ : Атіка, 2001. 432 с.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014). Polozhennia pro Ministerstvo yustytsii Ukrainy, zatverdzhene postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 lypnia 2014 r. № 228 [Regulation on the Ministry of Justice of Ukraine, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 2, 2014 No. 228]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
2. Marchuk V.P. (2003). Slovnichok yurydychnykh terminiv: navchalnyi posibnyk [Dictionary of legal terms: study guide]. K.: MAUP. 128 p. [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. № 30, st. 141; 106. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4173> [in Ukrainian].
4. Ministry of Justice of Ukraine (2021). Pro zatverdzhennia Poriadku podannia do Ofisu Prezydenta Ukrainy materialiv za klopotanniamy pro pomyluvannia zasudzhenykh ta vykonannia ukaziv Prezydenta Ukrainy pro pomyluvannia vid 26.05.2021 [On the approval of the Procedure for submitting materials to the Office of the President of Ukraine for petitions for pardons of convicts and the execution of decrees of the President of Ukraine on pardons dated May 26, 2021]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-21#Text> [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2004). Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy [Criminal and Executive Code of Ukraine]. № 3-4, st. 21; 151. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n8> [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine]. № 25-26, st. 131; 86. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n9> [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo udoskonalennia poriadku zarakhuvannia sudom stroku poperednoho uviaznennia u strok pokarannia” vid 26.11.2015 № 838-VIII [Law of Ukraine “On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Improving the Procedure for Counting the Term of Pre-trial Detention by the Court into the Term of Punishment” dated November 26, 2015 No. 838-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-19#Text> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2017). Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo pravyla skladannia pokaran ta zarakhuvannia stroku poperednoho uviaznennia” vid 18.05.2017 № 2046-VIII [The Law of Ukraine “On Amendments to the Criminal Code of Ukraine Regarding the Rules

of Compilation of Sentences and Crediting of Pretrial Detention” dated May 18, 2017 No. 2046-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2046-19#Text> [in Ukrainian].

9. Constitution of the Republic of Iceland, st. 29, Retrieved from: <http://surl.li/grzac>

10. Constitution of the Republic of Italy, st. 79, 87, Retrieved from: <http://surl.li/gsdbl>

11. Constitution of Switzerland (Swiss Confederation), st. 152, 157. Retrieved from: <https://legalns.com/download/books/cons/switzerland.pdf>

12. Marchuk V.P. (2003). Slovnichok yurydychnykh terminiv: navchalnyi posibnyk [Dictionary of legal terms: study guide]. Kyiv : MAUP. 128 p. [in Ukrainian].

13. Aleksandrov Yu.V., Antypov V.I., Volodko M.V. and other (2002). Kryriminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruchnyk [Criminal law of Ukraine. General part: textbook]. Kyiv : Pravovi dzherela. 432 p. [in Ukrainian].

14. Korzhanskyi M.Y. (2001). Kryriminalne pravo i zakonodavstvo Ukrainy: Chastyna Zahalna. Kurs lektsii [Criminal law and legislation of Ukraine: General part. Course of lectures]. Kyiv : Attica. 432 p. [in Ukrainian].